

ÎN LEGĂTURĂ CU ÎNFIINȚAREA „ȘCOLII NAȚIONALE” ÎN TG.-JIU

de dr. CORNEL CIRSTOIU

În numărul 429 din 27 II 1972 al Gazetei Gorjului arătam că, la Tg.-Jiu, școala în limba română înființată la sfârșitul veacului al XVIII-lea a dăinuit pînă în aprilie 1831 cînd a fost desființată. Începea atunci o nouă fază — ca urmare a indicațiilor REGULAMENTULUI ORGANIC.

În septembrie 1831 statul luase măsura pentru reorganizarea învățămîntului în limba națională. Cea mai grea problemă care se cerea rezolvată era găsirea unui local corespunzător pentru școală și dascăli. De aceea, Marea Dvornicie din Lăuntru și Eforia Școalelor au trimis strașnice porunci ca ocîrmuirile județelor și magistraturilor orașelor să găsească localul și să-l amenajeze grabnic.

Magistratura orașului Tg.-Jiu a răspuns la 14 noiembrie 1831 că a găsit local, închiriind casa pităresei Uța Măldărescu. Dar această casă n-a fost amenajată nici la 13 aprilie 1832 cînd a sosit primul profesor la Tg.-Jiu — Constantin Stanciovici—Brănișteanu.

Dosarul nr. 78/2135 din anul 1831, din Arhivele statului din Tg.-Jiu pune în fața cititorului o serie de documente din care desprindem pe de o parte interesul periodic al Eforiei Școalelor de a deschide o școală națională, pe de alta — greutățile pe care le întîmpină transpunerea în viață a acestei idei din partea conducătorilor orașului Tg.-Jiu în acea vreme.

De fapt, toate școlile naționale din orașele de reședință de județ, înființate pe baza Regulamentului, au întîmpinat serioase greutăți în privința localurilor. Din rapoartele profesorilor nou numiți aflăm că în mare parte autoritățile locale, și mai ales boierii, nu manifestau nici un interes pentru localul școlii naționale. Copiii lor învățau în casă cu dascălii de limbi străine, sau peste graniță. Astfel, profesorul N. Simionide ra-

poarta Eforiei că școala națională de la Pitești devenise „teatrul nelegiuirii și al neomeniei“. El își ținea lecțiile în casele Episcopiei, unde erau și alți chiriași care își petreceau timpul în „chiote de beții“. *Ion Gherasim Gorjanul de la Vălenii de Munte arăta că nu poate deschide școala din lipsă de local. La Cerneți, școala era lipsită de local, pentru că magistratul și boierii „sînt surzi la astfel de enteresuri publice“.* Și tot astfel la Caracal, Slatina, Buzău, Brăila, etc. *La Tg.-Jiu, deși s-a raportat că s-a găsit și închiriat localul încă din noiembrie 1831, școala nu s-a deschis nici la sosirea profesorului în 13 aprilie 1832.*

Primul raport al profesorului Brănișteanu adresat Eforiei Școalelor preciza că magistratul Tg.-Jiului a obligat părinții școlărilor ce se aflau la învățătură să plătească toată cheltuiala ce se făcuse pentru darea în funcțiune a localului. Sesizată de acest raport, Eforia Școalelor prin ordinul nr. 255 din 11 iulie 1832 preciza că *toate cheltuielile se plătesc de la Eforie, iar pe seama magistratului nu rămîne alt nimic decît găsirea unei case, spre a sluji de școală și a să MOBILARISI pentru totdeauna. Și pentru această numai trebuință nu să cuvine ca să pue părinții școlerilor acelui oraș la plată, urmînd ca o asemenea punere la cale de se va găsi cu chibzuință să se facă de obște, iar nu numai pentru acel oraș“.*

Ocîrmuirea județului aduce, cum era și firesc, la cunoștință magistratului această poruncă, dar arată, în rezoluție, că și magistratul „are împotriva porunca Dvorniciei a nu cheltui din banii magistratului“.

Într-adevăr, Marea Dvornicie din Lăuntru, prin porunca nr. 482 încuviința magistratului să întocmească o sinafora, adică o listă de contribuție, obligînd cetățenii orașului să plătească o anumită sumă necesară pentru a pune școala în stare de funcționare.

Casa închiriată pentru școală avea nevoie de amenajări. După recomandările Eforiei, era nevoie de un anumit mobilier. Pentru aceasta, magistratul orașului a întocmit o sinafora în care erau trecuți orășenii, fiecare cu contribuția hotărîită. Ni s-a păstrat această listă, semnată de medelnicerul Răducan Sărdănescu, prezidentul magistratului, și de medelnicerul Constantin Maldărescu și Neagoe Starișin și însuma 1391 lei și 10 parale. (la 16 sept. 1832). Cuprinde 88 de persoane dintre care : 26 boieri ce ocupau funcții și 62 negustori.

În această listă găsim și numele unor persoane care pînă la acea dată luaseră parte activă la făurirea istoriei. Astfel, Vasile

Mongescu, prietenul lui Tudor Vladimirescu, contribuie cu 31 lei și 20 parale, iar *viștierul Gheorghe Magheru, care se distinsese în timpul mișcării de la 1821 și care avea să sprijine cu atîta zel revoluția de la 1848, contribuia cu 40 lei. De numele lui va fi leagată și înființarea primei fabrici de faianță la Tg.-Jiu.*

E mai mult ca sigur că lista a fost alcătuită de la birou pe baza unor cheltuieli probabile. Din această cauză o bună parte dintre boieri — ce ocupau diverse funcții, erau puși să plătească o contribuție egală de 31,20 lei, ca și negustorul Neagoe Starisin. Dar cei mai mulți boieri erau puși să plătească o sumă mult mai mică. Astfel, prezidentul magistratului, Răducan Sărdănescu, ca și Constantin Măldărescu, care întocmiseră sinaforoa, plăteau doar cîte 20 lei, iar stolnicul Diru Bîlteanu, cel care acționase împotriva lui Tudor Vladimirescu și care încheiase contractul de închiriere a localului de școală în noiembrie 1831, nu figurează cu nici o plată.

Întocmirea acestei sinaforale de la birou și fără obținerea prealabilă a adeziunii obștei a provocat nemulțumiri și reclamații din partea multimei și măsuri represive, anchete etc. din partea autorităților. Deși boierii au fost puși la o plată infimă de 31,20 lei, și în rîndurile lor s-au ivit nemulțumiri. Astfel Uța Bălcescu se plînge la 16 octombrie 1832 ocîrmuirii județului că e nedrept să plătească 31,20 lei, pentru că nu are copii la școală și deci suma să fie cerută de la nora sa Elena, care are trei copii la școală și are „casă mare“ (în sensul de îndestulată). În această zi i se răspunde că magistratul a hotărît ca ea să plătească 10 lei și nora 21.20, iar banii să fie impliniți prin intermediul poliției.

Mulți negustori și meseriași — băcani, cismari, croitori, abagii, simigii, curelari, hângii — au refuzat să plătească. Atît magistratul cît și ocîrmuirea județului raportează nesupunerea Marii Vorniciei din Lăuntru. Aceasta, la 7 oct. 1832 „poruncește strașnic ca negreșit să împlinească de la mai susnumiții (Ioniță Protopopescu, Radul Lînarul, Naidin Sirbu, Ștefan Bugă, Stoian Boovici) banii ce s-au analoghit fieșcare, punîndule și *eczeuție* (sic) spre mai grabnică răspundere. Cînd însă și după aceasta să vor arăta împotrivători, atunci ocîrmuirea să-i rîdece la închiscarea poliției și de acolo punîndu-i în fiară să-i pornească la București în bună pază ca aici să li se facă cuviincioasă pedepsă potrivită cu vina lor scotîndu-se ca

niște răzvrătiți și călcători prăvililor și hotărîrilor stăpînirii“.

Pe baza acestei porunci, la 13 octombrie 1832, ocîrmuirea județului dă poruncă poliției să împlinească banii de la negustori. Totuși, negustorii nu plătesc. Drept urmare, magistratul Răducan Sărdănescu bate și trimite la închisoare 50 dintre ei pentru neîmplinirea banilor. *De aci, aceștia se plîng direct „împuternicitului prezident“*, Pavel Kiseleff, arătînd sărăcia lucie în care se zbat, condițiile grele de viață, dar și „tirania, strîmbătatea și nedreptatea“ pricinuite de prezidentul Sărdănescu și alte două „*mădulare neguțătoarești*“ : Dumitru Gheorgihu zis Tudoran și Preda Popescu zis Zbîrci. Din plîngerea lor desprindem că adesea erau bătuiți de magistrat în fața ținului, că s-a închiriat casa sorei acestuia Uța Măldăreasca fără voința obștei ; că acea casă „au meremetisit-o și-au dus-o de au făcut-o mai bună de cum cînd era nouă, fără a fi trebuință de atîta meremet“ ; că a cheltuit o sumă de bani tot fără de știrea obștei ; că oricîți bani se strîng, „numai numiții citeși trei știu, iar altul nimică nu știe“ ; că oricîți bani să cheltuiesc cu treabă, și fără de treabă, iarăși nu mai numiții știu“.

Mai interesant este faptul că negustorii se plîng de faptul că copiii lor n-au fost primiți la școală. De aceea ei cer să fie apărați de povara banilor ce li se impun, președintele magistratului și cei doi să fie înlocuiți din slujbă cu alții și mai ales să li se facă îndestularea dreptății atît pentru faptul că au fost bătuiți și închiși — scăzîndu-le prestigiul —, cit și pentru multele asupriri și nedreptăți suferite pînă aci. „*Căci de nu vom dobîndi mila escelenții (sic) tale la plîngerile noastre, atunci sintem siliți de mare nevoie și de neputință să ne ridicăm locuința dintr-acest orașel și să ne împrăștiem care încotro ne va lumina duhul sfînt*“.

Negustorii închiși în închisoarea poliției cereau, de asemenea, ca reclamația lor să fie cercetată la fața locului de trimișii excelenței sale „*căci ne temem că nu cumva să între iarăși în mîinile magistratului, să nu se facă nevăzută, și apoi să rămînem supt mai mare robie a dumnealui*“.

Dar oamenii cîrmuirii centrale n-au venit. Plîngerea negustorilor a fost trimisă ocîrmuirii județului Gorj. Grigore Călinescu, atunci ispravnic al județului, o trimite lui Vasile Mon-gescu, al treilea logofăt, la 19 noiembrie 1832, ca să facă cercetare în așa fel încît „să nu rămînă vreun cuvînt de mîhnire“ și apoi să împlinească banii ce vor stabili.

Cercetarea a fost făcută numai de Constantin Frumușeanu care a verificat lista de cheltuieli și pe cea de încasări, și s-a dat dreptate magistratului, negustorii urmînd să plătească imediat suma impusă prin sinafora — 481,20 lei — care „*ni s-au părut a fi dreaptă și întocmită cu bună orînduială și nu le mai rămîne nici un cuvînt de împotrîvire. Ci precum sînt așezați, să dea fieștecare bani, căci destul s-au așteptat a veni să-și întocmească și altă sinafora înaintea noastră și nu s-au mai văzut, din care a lor zăbavă am cunoscut numai o împotrîvire zadarnică și nepotrîvită bunei orînduiei*“.

În raportul său Constantin Frumușeanu a prezentat o listă a înc. sărilor : 1391,10 lei rezultați din sinafora peste toată ob. tea orașului și 985 lei dăruți de egumenul Partenie al mănăstirii Tismana, în total 2376,10 lei. S-au cheltuit pînă la acea dată 2195,08 lei, rămînînd „*prisos*“ 181,02 lei ce se vor cheltui tot pentru folosul școlii.

Trebuie observat însă că cercetarea făcută a fost nedreaptă. Din cei 1391,10 lei, cit erau trecuți în sinafora, 481,20 lei erau parte negustorească pentru a căror neplată negustorii au fost bătuți și închiși. Nu puteau fi deci încasați și cu atît mai mult cheltui, mai ales că raportul precizează că negustorii urmează să plătească banii impuși, iar Eforia a contribuit cu 473,20 lei.

Rezultă că lista de cheltuieli prezentată de magistrat și verificată de Constantin Frumușeanu a fost încărcată. Au fost cheltuite sume importante pentru geamuri, bănci, steaguri, fier, cuie, sobe, văruiț, grinzi, etc. încît ne întrebăm dacă acea casă a avut altceva decît zidurile. Aveau dreptate negustorii cînd spuneau că clădirea a fost făcută mai bună de cum cînd era nouă. Era firesc ca magistratul Răducanu Sărdănescu să facă o casă nouă, pentru că era a sorei sale.

Iată, așadar, condițiile în care s-a deschis la Tg.-Jiu școala națională.

De altfel, după cum vom vedea, școala se va muta în altă clădire și în curînd se vor ivi grave neînțelegeri între magistrat și profesor.